

„Als een pijl door het hart”

De bijbel als kunstwerk

Wat moeten we aan met de Bijbel? Het is een vraag die 10 jaar geleden de kerken nog in beroering brachten, maar waar vandaag niemand meer van wakker schijnt te liggen. Wat moeten we er nu wel en wat niet van geloven? Heeft het boek nog gezag in de kerk en in ons christelijk leven? En zo ja, hoe dan wel? Natuurlijk zijn het vragen die geen christen totaal onberoerd zullen laten: per slot van rekening haalt de kerk haar wijsheid nog steeds uit de bijbel. Maar ik zie niemand er zich in onze kerken echt meer druk om maken.

Of lopen we voor die vraag weg omdat we niet weten wat we er mee aanmoeten? Ik denk dat daar de oorzaak van dat zwijgen moet worden gezocht. We hebben een beetje onze buik vol gekregen van de discussie over het gezag van de Bijbel. Omdat we er niet goed uit zijn gekomen. Het gesprek erover is in onze kerken een beetje vastgelopen. De aard van het Schriftgezag als onderwerp voor een gemeente-avond? Laten we het liever over urgente zaken hebben. Geloofsopvoeding en kerkverlating onder jongeren. Dat soort dingen.

Een kater

Het is natuurlijk een kwestie van prioriteiten. Maar tegelijk speelt mee dat veel mensen ook een kater van de discussie over het Schriftgezag hebben opgelopen. Het was goed bedoeld en er was een hoop werk aan besteed, maar het is eigenlijk mislukt: de verwerking van het rapport God met ons, over de aard van het Schriftgezag, in de Gereformeerde Kerken. Het verscheen in 1981, maar hoe goed het ook was, het is geen klassieker geworden: het is soms alweer vergeten.

Waarom lukte het eigenlijk niet met dat rapport? Misschien, omdat het opende met een nogal ingewikkeld filosofisch betoog over wat nu eigenlijk „waarheid” is. Voordat de aandachtige lezer aankwam bij de vraag of de bijbel wel historisch betrouwbaar is en hoe zij als norm voor het christelijk leven kan gelden, moest hij of zij zich eerst een weg banen door zinnen als: „Het gaat dus niet om een waarheid (objectief) die vervolgens toegeëigend moet worden (subjectief), maar om beide inéén”. Wie dan nog lust had om verder te lezen, kreeg het allemaal uitgelegd: de waarheid van de bijbel is niet alleen een „objectieve” waarheid, zoals $2 + 2 = 4$ dat is; nee, de waarheid is relationeel. Dat wil zeggen dat de waarheid van de bijbel zich steeds binnen een relatie, binnen de betrokkenheid van de mens op iets anders, aftekent.

„Mooi geprobeerd”, dacht menig geïnteresseerd kerklid, „maar bij deze hogere wijsheid haak ik af”. Dat deden de verontruste broeders en zusters onder ons ook: bij hen sloegen de stoppen al direct door bij het woordje „subjectief”: stel je voor dat de waarheid van de bijbel ook van onszelf af zou hangen, waar blijf je dan? Gods waarheid is objectief of zij is geen waarheid. De waarheid relationeel? Kijk, dat krijg je van al dat geflirt met die moderne filosofie. Had je nu maar gewoon bij de Nederlandse Geloofsbelijdenis van 1634 gehouden: „Wij belijden dat dit Woord van God niet is voortgekomen uit de wil van een mens, maar dat door de Heilige Geest gedreven mensen van Godswege gesproken hebben”.

Koran of brevierboek?

Maar zo wordt de discussie weer vier eeuwen terug in de tijd gebombardeerd en komt er van een eigentijds verstaan van het gezag van de Bijbel niets. De Bijbel wordt in de orthodoxie nog steeds beschouwd als een soort Koran, die letter voor letter regelrecht uit de hemel is gevallen. Een boek „van boven”. De waarheid is objectief of zij is geen waarheid. Zo, denk ik, is het gezag van de bijbel misschien weliswaar gered, maar ten koste van wat? Het Woord van God is zo hard en levenloos geworden dat het de ziel niet meer werkelijk beroert.

Aan de andere, liberale kant van gelovig Nederland geldt echter de Bijbel steeds meer als een boek „van onderen”: de neerslag van

de geloofservaring van Israël en van de vroege kerk. Je gebruikt het hoogstens nog als een soort brevierboek: om over te mediteren, ter lering en ter stichting. De waarheid is subjectief, zo klinkt het hier, of zij is geen waarheid. Zo wordt de taal van de bijbel gedemocrateerd: zij raakt ons soms misschien nog wel even, maar zij is haar gezag kwijt. Dan is er blijkbaar onderweg toch iets scheef gegaan sinds het sola scriptura („De Schrift alleen”) van de Reformatie. De ervaring die bijvoorbeeld Calvijn nog onderging bij het lezen van de bijbel wordt dan voor ons onbegrijpelijk. Ik wend me hier tot hem, niet omdat ik behoefte heb aan een autoriteit, maar omdat zijn leerservaring met de bijbel ons misschien iets kan leren. Om de verpletterende kracht van de bijbel te illustreren neemt Calvijn niet zijn toevlucht tot filosofische hoogstadijes, en beroept hij zich evenmin op het harde dogma van de inspiratie van de Schrift. Hij vergelijkt daarentegen de bijbel met andere boeken uit de literatuur. Mooie boeken, die ons ontroeren en ons daarom lief zijn, constateert hij. Maar in vergelijking daarmee slaat de lezing van de Bijbel werkelijk alles.

Een verpletterende ervaring

Calvijn maakt dus een vergelijking, en niet meer dan dat. Maar hij kan ons daarmee misschien verder helpen bij de vraag waarom we in de kerk gezag toekennen aan de bijbel. Waarom wordt de bijbel door de reformatoren „Woord van God” genoemd? Omdat ze in de overweldigende ervaring die ze opdeden toen ze de bijbel lezen de stem van God zelf meenden te horen. Dat was geen dogma, maar ervaring. De bijbel had zijn autoriteit niet, maar kreeg zijn autoriteit in actie. Je kon er gewoon niet onderuit als je hem las: hier was God zelf aan het Woord. Verpletterend en helend, majestueus en teder.

We krijgen tegenwoordig maar heel moeilijk nog de vinger achter die ervaring. We zijn denk ik bedorven door een paar eeuwen zogenaamd „wetenschappelijk” denken, die de bijbel constant hebben vergeleken met onze natuurkunde- of geschiedenisboeken. Maar we zouden het eens kunnen proberen: bijbellezen zoals je leest in een roman of kijkt naar een schilderij waar je helemaal kapot van bent. Of ook: zoals je luistert naar een stuk muziek, dat je zo meesleurt dat je er helemaal ondersteeboven van raakt. Dat kan een popsong zijn of een klassiek pianoconcert, het doet er niet toe: de ervaring die je erbij hebt is dezelfde hier krijg je iets te horen wat je nog niet wist. Je kijkt op de wereld is er anders door geworden, zo'n ervaring maakt je een ander mens. Je weet weer een stukje meer van de waarheid. Is die waarheid nu subjectief of objectief? Geen van beide en allebei: kijken of luisteren naar kunst is immers een spel, waarbij je niet krampachtig vast blijft houden aan jezelf: je laat je gewoon ook meenemen. Zoals je niet stil op je plaats kunt blijven zitten bij een goed stuk muziek. Je laat je meevoeren zonder van te voren precies te weten waarheen. Je wordt verlost van je subjectiviteit. Zo gaat het met een mooi gedicht, een pakkend stuk muziek. Maar als je Calvijn mag geloven is dat nog niks vergeleken bij de lezing van de bijbel. We worden aangesproken, aangeraakt, geconfronteerd, overtuigd, overdonderd, geroerd, verpletterd op een alles overtreffende trap. We worden in het hart gegrepen als we een Psalm lezen, de klacht van Job aanhoren, Jezus in actie zien. Hier horen we soms „het woord dat alles openmaakt” - om met een lied van de nederlandse popgroep de Scene te spreken. „Het gezag van de Schrift” is in dat geval geen papieren leus meer uit een belegen belijdenisgeschrift, maar is een gebeurtenis geworden met effect: het verandert mensen. De Schrift doorboort als een pijl het hart, schreef Calvijn. Bijbellezen moet hem verrukt hebben, maar heeft hem blijkbaar ook soms behoorlijk pijn gedaan. Zo gaat het blijkbaar, als je je opentstelt voor de waarheid van dat „kunstwerk” over God. Het lijkt wel alsof God zelf erin aan het woord is en je ziel binnendringt.

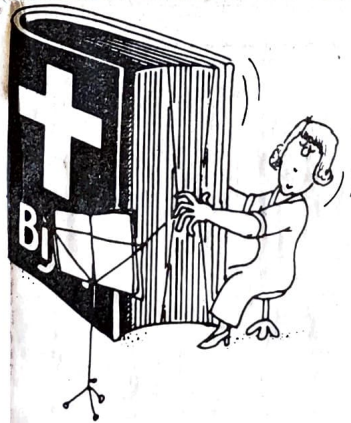
F. de Lange

MEDITATIEF MOMENT

HAVE A BREAK

Have a break een roep uit een reclamespot mannen vrouwen worden gevraagd naar zichzelf te kijken: Waar zijn we nou helemaal mee bezig? Have a break een roep om uit de sleur van werk of hobby te stappen even een zoete versnapering. Have a break een roep van Johannes de Doper mannen vrouwen worden gevraagd naar zichzelf te kijken: Waar zijn we nou helemaal mee bezig? Have a break een roep om uit de sleur van werk of hobby te stappen, een roep om uit de greep van de politieke economische religieuze macht te breken, een roep om te ontsnappen aan de verslaving van de schone schijn: Have a break een roep om een andere weg te gaan, de weg terugg tot God tot elkaar, de weg door de Jordaan, doopwater van nieuw leven. H. Schuur Zuidwilde

D. Dorenbek

Over die mooie boeken schrijft hij: „zij zullen u, ik erken het, buitengewoon aantrekken, genot verschaffen, roeren, meesleuren; maar indien gij u van hen wendt tot de lezing der Heilige Schrift, dan zal deze, of ge wilt of niet, u zo levendig aangrijpen, zo in uw hart doordringen, zo in uw merg zich zetelen, dat, vergeleken bij de uitwerking van dat gevoel, de kracht van die redenaars en wijsgeren schier verdwijnt”.

Calvijn vergelijkt dus de bijbel met een kunstwerk. Let wel, hij zegt niet: de bijbel is een kunstwerk. Dat wordt buiten de kerk wel door sommigen als reden aangevoerd om heel zuinig te zijn op de bijbel: zij is een kostbaar stukje cultuurgeld. Dat is natuurlijk ook zo. Maar in de kerk kunnen we ons beter houden aan het woord van de romanschrijver, die tegen iemand die ook verdedigde dat de bijbel zo'n sterk staaltje klassieke dichtkunst is, inbracht: „Maar dan is het wel verdomd slecht geschreven!”. Hele stukken uit de bijbel zijn immers beslist geen stijbloempjes. We lezen de bijbel in de kerk omdat we er de stem van God in beluisteren, niet omdat we het zo'n mooi boek vinden.

